

Radziejowice, 3 kwietnia 2008 r.

Pan

Tadeusz Kłuciński

Wójt Gminy

Urząd Gminy Radziejowice
ul. Kubickiego 10
96-325 Radziejowice

Szanowny Panie Wójcie,

Zgodnie z umową zawartą 21 lutego 2008 r., przedkładałam opracowanie pt. **Gminna ewidencja zabytków** dla Gminy Radziejowice. Raport został sporządzony z uwzględnieniem wymogów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. wraz z późn. zm. oraz z rozporządzeniem Ministra Kultury w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków z 14 maja 2004 r. Załącznikiem do niniejszego raportu są karty ewidencji zabytków nieruchomości oraz karty ewidencyjne zabytków ruchomych.

Oprócz niniejszego raportu, **gminna ewidencja zabytków** została także przygotowana w formie bazy danych GEZ, zgodnie z zaleceniami Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków.

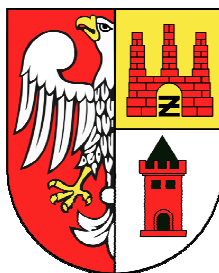
Niniejszy raport został sporządzony w oparciu o wywiady z pracownikami Urzędu Gminy, rejestr zabytków województwa mazowieckiego, ewidencję zabytków, prowadzoną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, decyzje o wpisaniu do rejestru zabytków, wizje lokalne, na podstawie których wykonano dokumentację fotograficzną oraz publikacje opisane w punkcie 9 raportu.

Mając nadzieję na dalszą współpracę, z wyrazami szacunku,

Małgorzata Krówczyńska

Wiceprezes Zarządu
WGS84 Polska Sp. z o.o.

Raport pt.
Gminna ewidencja zabytków
Gminy Radziejowice
powiat żyrardowski

Przygotowany przez
WGS84 Polska Sp. z o.o.
zgodnie z umową z 21.02.2008 r.

Spis treści:

1. Wprowadzenie	6
2. Gmina Radziejowice	7
3. Zestawienie zabytków nieruchomych w obrębie Gminy Radziejowice, wpisanych do rejestru zabytków wg stanu na 1 kwietnia 2008 roku	10
4. Charakterystyka zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków	11
4.1. Kościół parafialny p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach	11
a) historia	11
b) informacja o obiekcie	12
c) fotografie	13
4.2. Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach	13
a) historia	13
b) informacja o obiekcie	14
c) fotografie	14
4.3. Cmentarz rzymsko-katolicki w Radziejowicach	15
a) historia	15
b) informacja o obiekcie	15
c) fotografie	15
4.4. Kaplica grobowa rodziny Krasińskich	16
a) historia	16
b) informacja o obiekcie	16
c) fotografie	16
4.5. Kaplica grobowa rodziny Rogowskich	17
a) historia	17
b) informacja o obiekcie	17
c) fotografie	18
4.6. Zespół pałacowy w Radziejowicach	19
4.6.1. Pałac	19
a) historia	19
b) informacja o obiekcie	20
c) fotografie	20
4.6.2. Zameczek z łącznikiem	21
a) historia	21
b) informacja o obiekcie	22
c) fotografie	23
4.7. Park pałacowy w Radziejowicach	23
a) historia	23
b) informacja o obiekcie	24
c) fotografie	25
4.8. Dwór w zespole pałacowym w Radziejowicach	25
a) historia	25
b) informacja o obiekcie	26
c) fotografie	26
4.9. Stajnia w zespole pałacowym w Radziejowicach	27
a) historia	27
b) informacja o obiekcie	27
c) fotografie	28
4.10. Dom nr 18 (czworak) w zespole folwarcznym w Radziejowicach	28
a) historia	28
b) informacja o obiekcie	29
c) fotografie	29
4.11. Dom nr 19 (czworak) w zespole folwarcznym w Radziejowicach	29
a) historia	29
b) informacja o obiekcie	30

c) fotografie.....	30
4.12. Młyn wodny w zespole pałacowym w Radziejowicach.....	30
a) historia.....	30
b) informacja o obiekcie	31
c) fotografie.....	31
4.13 Aleje zabytkowe w Radziejowicach	31
a) informacja o obiekcie	32
b) fotografie.....	32
4.14. Zespół dworski w Kuklówce Zarzecznej	33
a) historia	33
b) informacja o obiekcie	34
c) fotografie.....	34
4.15. Park w zespole dworskim w Kuklówce Zarzecznej.....	35
a) historia	35
b) informacja o obiekcie	35
c) fotografie.....	36
4.16. Mogiła zbiorowa z czasów II wojny światowej w Adamowie	36
a) historia	36
b) informacja o obiekcie	37
c) fotografie.....	37
5. Zestawienie zabytków ruchomych w Gminie Radziejowice wpisanych do rejestru zabytków.....	37
6. Zestawienie zabytków nieruchomych objętych dokumentacją, prowadzoną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków	39
7. Charakterystyka obiektów objętych ewidencją prowadzoną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków	39
7.1. Dwór we wsi Krze Duże	39
7.2. Chałupa drewniana nr 9 w Kuklówce.....	40
7.3. Chałupa drewniana nr 7 w Kuklówce.....	40
7.4. Chałupa drewniana nr 4 w Kuklówce.....	40
7.5. Kapliczka przydrożna w Kuklówce	40
a) historia	40
b) informacja o obiekcie	40
c) fotografie.....	41
7.6. Gorzelnia w zespole folwarcznym w Radziejowicach	41
7.7. Studnia w zespole folwarcznym w Radziejowicach	41
a) historia	41
b) informacja o obiekcie	42
c) fotografie.....	42
7.8. Studnia w zespole folwarcznym w Radziejowicach	42
a) historia	42
b) informacja o obiekcie	43
c) fotografie.....	43
7.9. Plebania przy kościele św. Kazimierza w Radziejowicach.....	43
a) historia	43
b) informacja o obiekcie	44
c) fotografie.....	44
7.10. Chałupa drewniana przy ul. Chełmońskiego 2 w Radziejowicach	45
7.11. Budynek mieszkalny przy ul. Głównej 34 w Radziejowicach	45
7.12. Kuźnia w zespole folwarcznym w Radziejowicach.....	45
a) historia	45
b) informacja o obiekcie	45
c) fotografie.....	46
7.13. Młyn w Słabomierzu	46
7.14. Chałupa i chlew nr 25 w Starych Budach Radziejowickich	47

7.15. Chlew w zagrodzie nr 20 w Starych Budach Radziejowickich.....	47
7.16. Budynek mieszkalny nr 15 we wsi Tartak Brzózki	47
8. Inne obiekty uznane za zabytkowe w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziejowice	48
9. Źródła danych	53

1. Wprowadzenie

Ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej (m.in. zarządami gmin), wskazane zostały w art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Do zadań gminy należy „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobieganie „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”.

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w artykule 22 (pkt. 4) ustawy: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków”. Zakres informacji o zabytkach nieruchomości, zawartych w karcie adresowej określa Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Karta adresowa powinna zawierać określenie zabytku, jego nazwę i adres (miejsce położenia).

Zgodnie z powyższymi wymogami i zaleceniami oraz zawartą przez nas umową, przygotowana została gminna ewidencja zabytków nieruchomości (wpisanych do rejestru zabytków i objętych wojewódzką ewidencją zabytków) w postaci bazy danych, uwzględniająca parametry określone przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków oraz ewidencja zabytków ruchomych w formie kart ewidencyjnych poszczególnych obiektów wraz z opisem i fotografiami, będąca załącznikiem do niniejszego raportu. Oba źródła stanowiły podstawę do przygotowania przez nas raportu dla Gminy Radziejowice.

Opracowanie swym zakresem obejmuje:

1. krótką charakterystykę gminy Radziejowice,
2. zestawienie i opis zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków,
3. zestawienie i opis zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
4. zestawienie i opis zabytków nieruchomości objętych wojewódzką ewidencją zabytków,
5. zestawienie zabytków znajdujących się na terenie gminy Radziejowice i uznanych za zabytkowe w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziejowice.

Integralną częścią opracowania jest gminna ewidencja zabytków, sporządzona w formie kart adresowych zabytków nieruchomości oraz kart ewidencyjnych zabytków ruchomych w formie elektronicznej i papierowej. Opracowanie nie ma na celu wskazania niezbędnych prac konserwatorskich. Wykorzystane źródła danych zostały opisane w punkcie 9 niniejszego raportu.

2. Gmina Radziejowice

Gmina Radziejowice położona jest w zachodniej części województwa mazowieckiego w odległości ok. 45 km od Warszawy. Zajmuje powierzchnię 8.006 ha, zamieszkuje ją 4465 mieszkańców skupionych w 26 sołectwach¹. Radziejowice są gminą rolniczo–rekreacyjną.

Po raz pierwszy w źródłach historycznych Radziejowice pojawiły się na początku XIV wieku. W konsekwencji podziału Mazowsza między synów Siemowita III na obszarze dzisiejszej gminy władzę sprawował Siemowit IV. Dał on początek tzw. trzeciej linii książąt mazowieckich, która rządziła do 1462 r. na Mazowszu zachodnim. W drugiej połowie XV wieku rozpoczął się proces systematycznego włączania mazowieckich ziem do Korony. W 1462 r. po wymarciu książąt z linii płockiej inkorporowano ziemię rawską i gostynińską, a w 1476 r. przyłączono do Korony także ziemię sochaczewską. Z tych trzech ziem utworzono wówczas województwo rawskie, które istniało do rozbiorów.

Przez ponad 300 lat Radziejowice znajdowały się w województwie rawskim, w ziemi sochaczewskiej, w powiecie mszczonowskim, a według podziałów administracji kościelnej – w archidiecezji gnieźnieńskiej, diecezji poznańskiej, archidekanacie warszawskim, dekanacie mszczonowskim.

Radziejowice pozostawały w województwie warszawskim, zwanym w niektórych źródłach mazowieckim (Królestwo Polskie) lub gubernią warszawską, w powiecie błońskim. W latach 1975-1998 administracyjnie należały do województwa skierniewickiego, a od 1999 r. znajdują się w województwie mazowieckim.

Obecne Radziejowice stanowiły rodową własność Junoszków, którzy otrzymali je od księcia Konrada Mazowieckiego. Ród ten przyjmuje nazwisko „Radziejowski” od rzeki Radziejówka. Historia Radziejowic związana jest nieodłącznie z posiadłością rodziny Radziejowskich. W XV wieku Andrzej Radziejowski zbudował drewnianą osadę, która później kilka razy była rozbudowywana i przebudowywana. Podobnie jak nazwisko rodu Radziejowskich, nazwa Radziejowice pochodzi od nazwy rzeki Radziejówka, dzisiaj Pisia Gagolina.

Po przeniesieniu stolicy z Krakowa do Warszawy, Radziejowice znalazły się w dobrym punkcie na starym piastowskim szlaku. Leżały na historycznym szlaku handlowym z Mazowsza do Krakowa i do Wrocławia, a także do Piotrkowa Trybunalskiego, który od XV wieku był miastem wieców, zjazdów, sejmów, synodów, a od 1578 roku także siedzibą Trybunału Koronnego. Wielmoże, jadąc do Warszawy często zatrzymywali się w Radziejowicach, gdzie można było odpocząć, dobrze zjeść i napić się.

Atmosfera Radziejowic znacznie nadszarpnięta została aferą otrucia ostatnich książąt mazowieckich: Stanisława i Janusza. Najprawdopodobniej przyczyniła się do tego Katarzyna Radziejowska, córka wojewody płockiego Jędrzeja Radziejowskiego, która za wszelką cenę chciała zostać księżną mazowiecką.

Dopiero Stanisław Radziejowski przez małżeństwo z Sobieską, a następnie z Sapieżanką, spokrewnia się z najbardziej szanowanymi i znaczącymi w królestwie rodzinami. Pod dachem Radziejowickiego „zameczku” gościńę znajdowali senatorowie, urzędnicy królewscy, posłowie zagraniczni czy nuncjusz papieski. Król Zygmunt III wraz z małżonką Konstancją przebywał tu kilkakrotnie. W 1642 r. gościł w Radziejowicach Władysław IV z całym dworem. Stanisław Radziejowski rozbudował zamek, dodając do niego oficyny przydworskie. Niedaleko Zameczku znajdował się drewniany kościółek

¹ Dane za: www.radziejowice.pl

i cmentarz grzebalny. Po drugiej stronie drogi wybudowano olbrzymią karczmę – zajazd ze stajnią na 200 koni, która przetrwała aż do 1919 roku. Wokół zamku rozciągał się wspaniały park ze zwierzyńcem.

Hieronim Radziejowski umieścił na pałacu tablicę, na której wyliczone były wizyty królewskie. Zameczek Radziejowskich nie był zamkiem obronnym, nie posiadał bowiem żadnego muru, zaś kilkanaście małych działek, tzn. „wiwatówek”, służyło jedynie do powitań gości oraz do toastów podczas uczt.

Hieronim Radziejowski był synem Stanisława. Robił szybką karierę przy boku króla Władysława IV. W wieku 18 lat został posłem, następnie starostą łomżyńskim, a w wieku 30 lat został marszałkiem szlachty i wystąpił przeciwko królowi. Uznawano go za zdrajcę narodowego. Po śmierci Władysława IV, Hieronim Radziejowski był gorącym zwolennikiem Jana Kazimierza. Za swe usługi w 1650 r. otrzymał tytuł Podkanclerza Koronnego, ale za napaść na dwór królewski, został skazany na śmierć. Hieronim Radziejowski uciekł do Szwecji, gdzie po abdykacji królowej szwedzkiej Krystyny na rzecz Karola Gustawa, podburzał go przeciw Polsce. W 1655 r. rozpoczęła się wojna polsko-szwedzka. Klęska Karola Gustawa obróciła się przeciwko Hieronimowi Radziejowskiemu. W 1657 r. osadzono go w lochu w Malborku, posiadłości radziejowickie zniszczono, a Radziejowskiego przetransportowano do Sztokholmu, gdzie otrzymał dożywocie. Po wstawiennictwie królowej Marii Ludwiki, Hieronim oficjalnie przeprosił króla i mógł wrócić do ojczyzny. Po przywróceniu do łask, zaczął się włączać w życie polityczne.

Po abdykacji Jana Kazimierza na tron wstąpił Michał Korybut Wiśniowiecki. Podczas elekcji po raz pierwszy publicznie wystąpił Michał Radziejowski, najmłodszy syn Hieronima z drugiego małżeństwa z księżną Eufrozyną Tarnowską-Wiśniowiecką. Po ucieczce ojca do Szwecji, królowa Maria Ludwika zaopiekowała się młodym Michałem i posłała do szkoły w Paryżu. Michał po powrocie do kraju poświęcił się stanowi duchownemu. Ojciec Michała pozostawił mu w spadku majątek radziejowicki. Po śmierci Hieronima, Michałem zajął się Hetman Wielki Koronny, Jan Sobieski. Dzięki niemu Hieronim szybko piął się w hierarchii kościelnej. Gdy Jan III Sobieski został królem, Michał Radziejowski został arcybiskupem gnieźnieńskim i prymasem Polski. Wtedy też przystąpił do przywrócenia świetności dawnej posiadłości w Radziejowicach. Odrestaurował zameczek i rozbudował dawną oficynę przydworską w okazały pałac barokowy. Pomimo szat kapłańskich nie gardził świeckimi rozrywkami. Urządzał polowania i huczne bale.

Po śmierci Jana III Sobieskiego króla Polski, Hieronim Radziejowski piastował najwyższą władzę w państwie polskim aż do wyboru nowego następcy.

Po wkroczeniu króla szwedzkiego Karola XII do Polski, Radziejowski usiłował zażegnać konflikt, dążąc przy okazji do osłabienia nielubianego przez siebie Augusta II. Wystąpił przeciwko Augustowi II, który upokorzył go publicznie na sejmie lubelskim w 1703 roku, zarzucając mu knowania z władcą szwedzkim. W 1704 roku August II odebrał Radziejowskiemu tytuł prymasa. Po wyborze wojewody poznańskiego Stanisława Leszczyńskiego, Hieronim postanowił zerwać współpracę ze Szwedami. Uciekając przed wojskami Augusta II z Warszawy, schronił się w Gdańsku, skąd obserwował walki między władcami zabiegającymi o jego poparcie.

Michał Radziejowski odmówił ukoronowania Leszczyńskiego i próbował ponownie zawrzeć porozumienie z Augustem II, ale śmierć uniemożliwiła mu realizację tego zamysłu. Zmarł w 1705 r. Na nim wygasł ród Radziejowskich herbu „Junosza”. Radziejowice zostały doszczętnie ograbione przez wojska saskie. Nie oszczędzono murowanej tablicy Hieronima Radziejowskiego upamiętniającej wizyty królów, królowych i szczególnie dostojnych gości.

W XVIII wieku w związku z elekcją Stanisława Leszczyńskiego na terenie

Radziejowic obozują kilkakrotnie wojska szwedzkie, saskie, Kozacy, Litwini, Moskale, Tatarzy, Kałmucy, którzy plądrując całą Polskę wyrządzili wielkie szkody. W drugiej połowie XVIII wieku ziemie te okupywały wojska pruskie i rosyjskie.

Po śmierci prymasa Michała Radziejowskiego posiadłość przejęli jego siostrzeńcy Prażmowscy herbu Belina, od których odkupili ją w 1765 r. Ossolińscy. W 1782 r. hrabina Anna z Ossolińskich wniosła Radziejowice w posagu hrabiemu Kazimierzowi Krasińskiemu.

W związku z dynamicznym rozwojem Żyrardowa w latach 1870–1900 i rozbudowy fabryki oraz konieczności zapewnienia mieszkań zwiększonej liczbie robotników i personelu administracyjno-technicznego, ówcześni właściciele Zakładów Żyrardowskich Karol Dittrich i Karol Hielle, postanowili uruchomić własną produkcję cegły. W tym celu wydzierżawili od Krasińskich 20 mórg ziemi, gdzie znajdowały się bogate złoża wysokogatunkowej gliny i w 1870 roku zbudowali tam cegielnię.

Wkrótce zasnęła ona z produkcji niezrównanej jakości cegły o charakterystycznym ciemnoczerwonym kolorze, którą fabrykanci zaczęli nawet eksportować do Rosji. Z tej cegły powstał cały fabryczny Żyrardów oraz wiele obiektów użyteczności publicznej. Dla eksploatacji lasu oraz transportu cegły żyrardowscy przedsiębiorcy zbudowali wąskotorową linię kolejową Żyrardów – Radziejowice.

Przy okazji budowy cegielni Karol Hielle i Karol Dittrich nawiązali stosunki towarzyskie z hrabim Krasińskim. Znużeni, rzadkimi zresztą pobytami na wsi Krasińscy, chętnie przyjmowali u siebie bogatych przedsiębiorców z Żyrardowa. Obie strony lubiły gry hazardowe. Po wygranej w karty z hrabim Krasińskim, Dittrich i Hielle stali się właścicielami osad młyńskich Korytów i Hamernia.

Na prośbę Kazimierza Krasińskiego w 1802 r. znany architekt Jakub Kubicki, twórca m.in. Belwederu przeprowadził odbudowę i adaptację wnętrza w stylu klasycystycznym. Połączono pałac z dawnym zamkiem. W 1817 r. Aleksander d'Alphonse de Saint Omer zaprojektował park, eksponujący naturalny krajobraz. Krasińscy byli bardzo dobrymi gospodarzami. Pałac był odbudowany, zbudowano mały zameczek, założono wokół pałacu park i pobudowano murowany kościół.

W 1892 roku w Radziejowicach bywał Henryk Sienkiewicz, który przyjeżdżał tu polować na zające. Z tej okolicy pochodziła kolejna żona Sienkiewicza - Maria Babska, piąta Maria w życiu Sienkiewicza.

Około 1910 r. hrabia Edward Krasiński sprzedał Radziejowice stryjowi, aby pozyskać pieniądze na budowę Biblioteki Ordynacji Krasińskich w Warszawie. Radziejowice pozostały w rękach Krasińskich, ale ostatnia z rodu Marta Krasińska rzadko przebywała w Radziejowicach. Ostatnim właścicielem Radziejowic był Kazimierz Krasiński (syn Edwarda), który został zamordowany w 1940 r. przez Gestapo.

Lata II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej spowodowały dewastację pałacu. Hitlerowcy nie oszczędzili też zamku, grabiąc całkowicie bogate urządzenia, zaś sam pałac zamienili na stajnię.

Po przeprowadzeniu reformy rolnej dwór radziejowski wraz z parkiem został przejęty przez państwo. Przez pewien czas opiekowało się nim Muzeum Narodowe, które zabezpieczało zrujnowane obiekty. Następnie pałac został przejęty przez Warszawskie Stowarzyszenie Historyków Sztuki, które przystąpiło do prac remontowych. Odbudowę pałacu ostatecznie w latach 1956-64 przeprowadziło Ministerstwo Kultury i Sztuki. 31 grudnia 1965 r. obiekt został przeznaczony na Dom Pracy Twórczej Ministerstwa Kultury i Sztuki. W końcu 1994 r. Ministerstwo postanowiło przekształcić pałac w wizytówkę i rozpoczęło

prace restauracyjne.

Perłą gminy jest XVII-wieczny Pałac w Radziejowicach z dworkiem modrzewiowym, a także zabytkowy Kościół w Radziejowicach, zabytkowe aleje, cmentarze i dworek Józefa Chelmońskiego w Kuklówce Zarzecznej.

Główne centrum wypoczynku i turystyki w sezonie letnim to ośrodek wodny w Hamerni. Możliwość rekreacji zapewniają również mniejsze zalewy, czyli Grzymek i Korytów. Gmina posiada sprzyjające warunki naturalne, walory krajoznawcze oraz dogodne połączenia komunikacyjne co zachęca do uprawiania turystyki. Obszar ten wyróżnia się urozmaiconą rzeźbą terenu, bogactwem lasów czystymi rzekami i bogatą szatą roślinną.

Na terenie Gminy Radziejowice funkcjonują trzy szkoły podstawowe (w Radziejowicach, Korytowie, Kuklówce) oraz jedno gimnazjum w Radziejowicach.

3. Zestawienie zabytków nieruchomych w obrębie Gminy Radziejowice, wpisanych do rejestru zabytków wg stanu na 1 kwietnia 2008 roku

lp	Nazwa zabytku	adres / lokalizacja	elementy podlegające zabezpieczeniu	numer w rejestrze zabytków	właściciel
1	Kościół parafialny p.w. św. Kazimierza	Radziejowice, ul. Kubickiego 3	kościół parafialny	349/62 z 2.02.1962	Parafia rzymsko-katolicka w Radziejowicach
2	Dzwonnica przy kościele p.w. św. Kazimierza	Radziejowice, ul. Kubickiego 3	dzwonnica	349/62 z 2.02.1962	Parafia rzymsko-katolicka w Radziejowicach
3	Cmentarz rzymsko-katolicki	Radziejowice, ul. Kubickiego	cmentarz	836 z 19.12.1991	Parafia rzymsko-katolicka w Radziejowicach
4	Kaplica grobowa rodziny Krasińskich	Radziejowice, ul. Kubickiego	kaplica grobowa	836 z 19.12.1991	-
5	Kaplica grobowa rodziny Rogowskich	Radziejowice, ul. Kubickiego	kaplica grobowa	836 z 19.12.1991	-
6	Zespół pałacowy	Radziejowice, ul. Sienkiewicza 4	pałac	150/32 z 20.06.1958	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
7	Zespół pałacowy	Radziejowice, ul. Sienkiewicza 4	zameczek z łącznikiem	150/32 z 20.06.1958	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
8	Park w zespole pałacowym	Radziejowice, ul. Sienkiewicza 4	park	150/32 z 20.06.1958 oraz 578 z 19.05.1982	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
9	Dwór	Radziejowice, ul. Sienkiewicza 4	dworek modrzewiowy	756 z 22.03.1966	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
10	Stajnia	Radziejowice, ul. Sienkiewicza 6	stajnia	762 z 1.12.1966	Urząd Gminy w Radziejowicach
11	Dom nr 18 (czworak) w zespole folwarcznym	Radziejowice, ul. Sienkiewicza 2	czworak	1162 z 22.05.1975	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
12	Dom nr 19 (czworak) w zespole folwarcznym	Radziejowice, ul. Sienkiewicza 2	czworak	1161 z 22.05.1975	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

13	Młyn wodny	Radziejowice, ul. Sienkiewicza 1	młyn	1106 z 22.05.1975	Andrzej Siwierski
14	Aleje przez wieś 5 odcinków	-	zabytkowe aleje	545 z 5.05.1980	-
15	Zespół dworski	Kuklówka Zarieczna, ul. Chełmońskiego 36	dwór Józefa Chełmońskiego	459/62 z 23.03.1962	Stanisław Aust
16	Park w zespole dworskim	Kuklówka Zarieczna, ul. Chełmońskiego 36	park	529 z 5.05.1980	Stanisław Aust
17	Mogiła zbiorowa z II wojny światowej	Adamów	cały obiekt	917-A z 21.12.1992	Urząd Gminy w Radziejowicach

4. Charakterystyka zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków

4.1. Kościół parafialny p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach

a) historia

Parafia została erygowana w 1786 roku przez Arcybiskupa Warszawskiego Wojciecha Skarszewskiego staraniem Kazimierza Krasińskiego i jego żony Anny z Ossolińskich. Pierwszy drewniany kościół stanął na wzniesieniu naprzeciw pałacu. Świątynia otrzymała za wezwanie imię patrona fundatora.

Po 34 latach staraniem Józefa Wawrzyńca Krasińskiego, senatora, kasztelana Królestwa Polskiego i jego żony Emilii z Ossolińskich wzniesiono nową, murowaną świątynię wraz z zespołem towarzyszących jej budynków. Kościół został pobudowany w innym miejscu niż pierwotny drewniany. Konsekracji kościoła w 1821 roku dokonał arcybiskup Stefan Hołowczyc.

Zabudowania należące do plebana stanowiły przede wszystkim kościół z dzwonnica i cmentarzem. Interesującym jest, iż obiekty ufundowane przez Krasińskich są zachowane w pierwotnej postaci. Kościół był odnawiany w latach: 1873, 1883 i 1939.

Kościół pw. św. Kazimierza to budowla jednonawowa, zbudowana w stylu klasycystycznym na planie krzyża, przesklepionego kopułą. Jest on murowany z cegły, tynkowany z drewnianymi okapami, belkowaniem i plintami. Autorem projektu był architekt Jakub Kubicki. Konstrukcję kopuły wykonał majster Karol Lik.

Tę klasycystyczną świątynię charakteryzuje centralne wnętrze na planie ośmioboku o parze przeciwległych boków od wschodu i od zachodu dłuższych od pozostałych, z prostokątnym prezbiterium o krótszych bokach zamkniętych półkoliście. Za prezbiterium znajduje się prostokątna zakrystia z owalną klatką schodową od zachodu.

Od strony południowej do świątyni przylega prostokątny ryzalit mieszczący zakrystię oraz skarbiec na piętrze, od strony północnej – frontowej w ryzalicie umieszczona została kruchta i chór muzyczny nad nią. W halowym wnętrzu trzy szerokie i płytkie wnęki arkadowe mieszczą ołtarze, w czterech węższych niszach narożnych stoją konfesjonały i ambona. We wnękach umieszczone są dwie kondygnacje łóż ograniczonych tralkowymi balustradami. Nad częścią centralną kościoła wznosi się spłaszczona kopuła z lunetami w dolnej strefie. W ryzalitach i łóżach znajdują się sklepienia kolebkowe i kolebkowo-krzyżowe. Doświetlenie nawy stanowią koliste i półkoliste okna umieszczone nad niszami i w łóżach.

Z zewnątrz elewacje są boniowane w poziome pasy na rustykowanym cokole, ze

strefą górnych okien odcięta gzymsem kordonowym oraz z wieńczącym belkowaniem z gzymsem na kroksztynkach. W bocznych ścianach ryzalitów na dole znajdują się okna prostokątne, zwieńczone gzymсами, nad nimi umieszczono okna półkoliste, a wyżej owalne.

W korpusie nawowym posadzkę ułożono z kostki drewnianej, w prezbiterium z marmuru chęcińskiego, a w zakrystii z kolorowych, ułożonych w szachownicę płytek ceramicznych. Schody przed wejściem są trzystopniowe, marmurowe, pokryte cegłą.

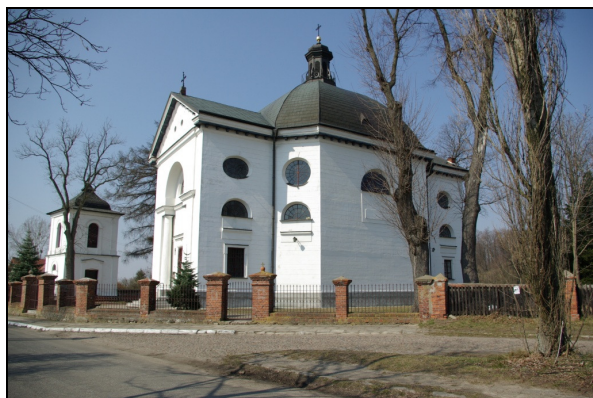
W ołtarzu głównym znajdował się obraz św. Trójcy, obecnie znajduje się rama klasycystyczna z I ćw. XIX wieku z drewnianym krucyfiksem, pochodzącym z początku XIX wieku. Rzeźba jest polichromowana na kolor złoty. W tle znajdują się liczne wota. Z początku XIX wieku pochodzi także tabernakulum, wykonane z drewna złoconego w stylu klasycystycznym z fundacji Józefa i Emilii z Ossolińskich Krasieńskich w 1822 r. Do dziś zachowały się dwa boczne ołtarze. Te barokowo-klasycystyczne malowane ołtarze być może są wcześniejsze niż sama świątynia i przeniesione zostały z drewnianego, pierwszego radziejowickiego kościoła. Ten bardzo specyficzny, indywidualny wyraz ołtarzy potraktowanych jako iluzjonistyczna dekoracja kościelna nadaje im unikatowej wartości. W ołtarzu bocznym lewym znajduje się obraz św. Rocha i Serca Pana Jezusa, a w ołtarzu bocznym prawym umieszczono obraz Matki Boskiej Częstochowskiej. Oba ołtarze boczne są zbudowane w stylu klasycystycznym po 1820 r., podobnie jak ambona, pochodząca z 1822 r.

Oprócz ołtarzy do wyposażenia kościoła należały: ustawione pierwotnie w niszach – klasycystyczna ambona i chrzcielnica, które po wizycie w 1883 r. arcybiskupa Chościak Popieła przeniesiono na obecne miejsce, prospekt organowy, konfesjonały, ławki i żyrandole.

b) informacja o obiekcie

adres	ul. Kubickiego 3, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	349/62 z 2.02.1962 r.
działka ewidencyjna	167
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach
obecna funkcja obiektu	sakralne
rodzaj użytkowania	kultowe
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	1820-22 r.

c) fotografie

Fot. 1-2 Kościół parafialny p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach

Fot. 3-4 Kościół parafialny p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach

4.2. Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach

a) historia

Przy kościele w 1873 roku stała dzwonnica na czterech drewnianych słupach na podmurowaniu z trzema dzwonami. Obecna, murowana, na którą hrabia Józef Krasieński ofiarował 4.500 sztuk cegły i potrzebne drzewo, postawiono dopiero w latach 1873 - 1889.

Dzwonnica zbudowana została na rzucie kwadratu, jest dwukondygnacyjna i przekryta była dachem kopułowym krytym blachą. W górnej części znajdują się półkole zamknięte przeźrocza obramowane dekoracyjnymi opaskami. Tynkowane elewacje ujęte są w narożach lizenami, a u góry gzymsem ząbkowym.

b) informacja o obiekcie

adres	ul. Kubickiego 1, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	349/62 z 2.02.1962 r.
działka ewidencyjna	167
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach
obecna funkcja obiektu	sakralna
rodzaj użytkowania	kultowe
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	koniec XIX wieku

c) fotografie

Fot. 5-6 Dzwonnica przy kościele p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach

Fot. 7-8 Dzwonnica przy kościele p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach

4.3. Cmentarz rzymsko-katolicki w Radziejowicach

a) historia

Pierwotnie wokół kościoła znajdował się cmentarz, który został założony w 1821 r. W latach 60-tych XIX wieku cmentarz został przeniesiony na obecne miejsce na lekkim wzniesieniu. Na cmentarzu znajduje się wiele starych drzew. Do cmentarza prowadzi stara aleja akacyjowa. W osi tej alei i pośrodku najstarszej części nekropolii stoi murowana, neogotycka kaplica rodziny Krasińskich. Cmentarz ma powierzchnię ok. 1,2 ha.

Wśród nagrobków najstarszej części cmentarza odnaleźć można groby radziejowickich proboszczów oraz płyty nagrobne pochodzące z XIX wieku. Na cmentarzu znajdują się nagrobki Agaty z Jurkowskich Stamirowskiej zmarłej w 1825 r., fundatorki wielu utensyliów kościelnych, w tym relikwiarza św. Teofila. Nagrobek złożony jest z płyty marmurowej ujętej po bokach dwoma kamiennymi wazonami barokowymi z XVIII w. Nagrobek ks. Zygmunta Kozłowskiego, zmarłego w 1825 r. wykonany jest w formie krzyża z piaskowca. Zwraca też uwagę skromny grób z ceglanyimi słupkami małżeństwa Aust i napisem: „Tu spoczywa Teodor Aust (1837-1935) budowniczy i dyrektor Żyrardowskich zakładów ceramicznych czyli cegielni w Radziejowicach wraz z żoną Konstancją z domu Damm (1837-1914)”.

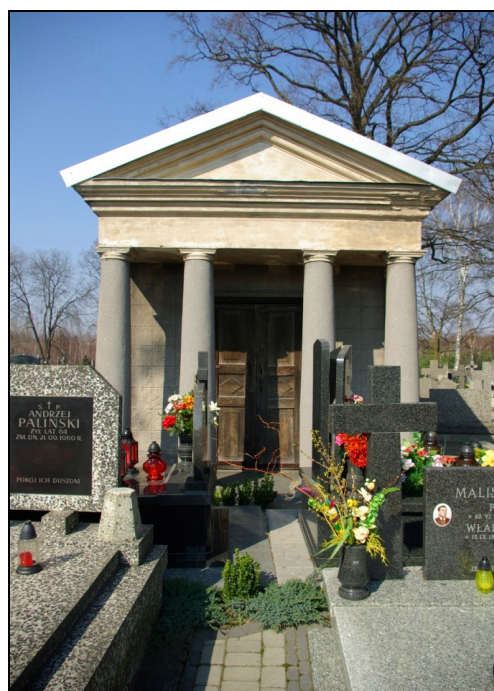
b) informacja o obiekcie

rejestr zabytków	836 z 19.12.1991 r.
działka ewidencyjna	179
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach
obecna funkcja obiektu	cmentarz
rodzaj użytkowania	kultowe
stan zachowania	dobry
datowanie	1821 r.

c) fotografie

Fot.9. Nagrobek na cmentarzu w Radziejowicach

Fot.10. Kaplica grobowa Rogowskich

Fot. 11. Nagrobek Aust'ów

Fot. 12. Cmentarz w Radziejowicach

4.4. Kaplica grobowa rodziny Krasińskich

a) historia

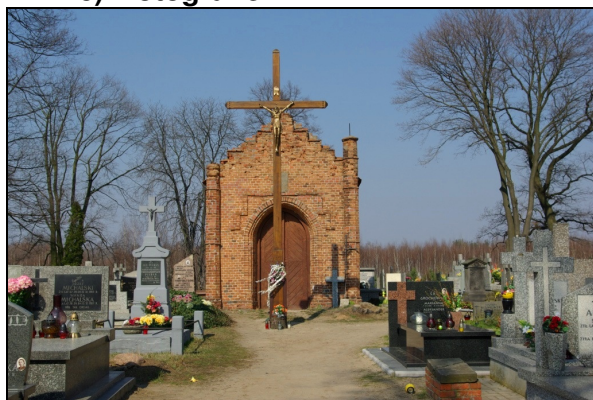
Kaplica została wzniesiona w I ćw. XX wieku dla rodziny Krasińskich, fundatorów kościoła. Została zbudowana w stylu neogotyckim. Prawdopodobnie kryje ona groby Anny i Emilii z Ossolińskich Krasińskich oraz Adama i jego syna Kazimierza Krasińskiego – ostatniego dziedzica Radziejowic. Wewnątrz kaplicy mieścił się ołtarz i tablice epitafijne, które już nie istnieją.

Kaplica jest murowana z cegły, dach jest pokryty dachówką. Oparta jest na planie prostokąta z absydą zamkniętą trójbocznie. Na narożach umieszczono ośmioboczne, smukłe filarki o charakterze cylindrycznych wieżyczek. W portalu wejściowym znajdują się profilowane ościeża o ostrym łuku. Nad wejściem znajduje się ślad po kartuszu herbowym.

b) informacja o obiekcie

rejestr zabytków	836 z 19.12.1991 r.
działka ewidencyjna	179
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach
obecna funkcja obiektu	kaplica grobowa
rodzaj użytkowania	kultowe
stan zachowania	dobry
datowanie	I połowa XIX wieku

c) fotografie

Fot. 13-14. Kaplica grobowa Krasińskich na cmentarzu w Radziejowicach

Fot.15-16. Kaplica grobowa Krasieńskich

4.5. Kaplica grobowa rodziny Rogowskich

a) historia

Kaplica została zbudowana w I ćw. XX wieku w stylu klasycystycznym i należała do rodziny przedwojennego administratora majątku Rogowskiego.

Kaplica jest murowana z cegły i pokryta tynkiem szlachetnym, gruboziarnistym. Dach jest kryty blachą, dwuspadowy, niski. Kaplica została zbudowana na rzucie prostokąta i otoczona kolumnadą. Od frontu umieszczono portyk, wysunięty do przodu, oparty na czterech kolumnach z trójkątnym tympanonem. Całość belkowania wieńczył gładki fryz i gzyms w typie doryckim.

b) informacja o obiekcie

rejestr zabytków	836 z 19.12.1991 r.
działka ewidencyjna	179
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach
obecna funkcja obiektu	kaplica grobowa
rodzaj użytkowania	kultowe
stan zachowania	dobry
datowanie	I ćw. XX wieku

c) fotografie

Fot.17-18 Kaplica grobowa Rogowskich na cmentarzu w Radziejowicach

Fot.19-20. Kaplica grobowa Rogowskich na cmentarzu w Radziejowicach

4.6. Zespół pałacowy w Radziejowicach

4.6.1. Pałac

a) historia

Wielokrotnie rozbudowywany renesansowy dwór w połowie XVII wieku przybrał formę regularnego barokowego założenia pałacowego powiązanego z rozległym ogrodem. Obecny zespół złożony jest z pałacu zwróconego frontem ku północy, zameczku od wschodu i połączonego z pałacem galerią.

Dobra radziejowickie były własnością rodziny Radziejowskich od XIV wieku do roku 1705. Pierwotna oficyna została wzniesiona dla Radziejowskich zapewne na początku XVII wieku dla Jędrzeja Radziejowskiego, wojewody rawskiego. Hieronim Radziejowski powiększył ją o dwie oficyny, z których jedna została przebudowana na pałac z fundacji Hieronima. Kolejna przebudowa pałacu wykonana została w stylu barokowym w latach 1678-84 dla prymasa Michała Radziejowskiego. Dobudowano wówczas partie skrajne z ryzalitami i wybudowano reprezentacyjną klatkę schodową.

Następnie pałac w Radziejowicach był własnością rodziny Prażmowskich, a od 1765 roku rodziny Ossolińskich (m.in. Aleksandra, starosty mszczonowskiego). Od 1782 roku do roku 1945 był własnością rodziny Krasińskich.

Pałac niszczał stopniowo w XVIII wieku, około 1802 roku był w ruinie. Po 1802 roku został gruntownie przebudowany według projektu architekta Jakuba Kubickiego dla Kazimierza Krasińskiego i jego żony Anny z Ossolińskich. Obożny koronny Kazimierz Krasiński na przełomie XVIII i XIX w. przebudował pałac nadając mu klasycystyczną formę.

Prace przy podnoszeniu rezydencji do stanu świetności kontynuował Józef Wawrzyniec Krasiński – szwoleżer, oficer wojsk Księstwa Warszawskiego. Z jego polecenia wnętrza pałacowe zostały pokryte dekoracją malarską, na poddaszu urządzono mały teatr, wzniesiono neogotycki, romantyczny zameczek oraz murowany kościół. Wokół pałacu i zameczku założony został park krajobrazowy. Dekoracja malarska we wnętrzach wykonana została w 1809 roku i w 1810 roku przez Adama Buczkowskiego i Józefa Paszkiewicza, z czego część została zatynkowana w 1932 roku. Teatr w mansardzie urządzony w 1816 roku według projektu Jakuba Kubickiego został zapewne rozebrany w 1869 roku.

Pałac był remontowany w końcu XIX wieku. Dobudowano wówczas portyk na fasadzie frontowej i dwa balkony na kolumniadach w fasadzie ogrodowej. Następne remonty miały miejsce w 1932 roku oraz w latach 1956-64.

Pałac został zbudowany w stylu barokowo-klasycystycznym z cegły. Jest piętrowy, poddasze ma charakter mieszkalny. Został zbudowany na planie prostokąta. Wewnątrz w obu pomieszczeniach zachowano układ dwutraktowy, a w częściach bocznych pałac został przebudowany. Tylko w ryzalitach, gdzie architekt Jakub Kubicki umieścił dodatkowe klatki schodowe, dyspozycja pomieszczeń była trzytraktowa. Centralnie położone pomieszczenie z wyjściem na taras usytuowany w ryzalicie środkowym zostało optycznie powiększone poprzez umiejętną kompozycję dekoracji ścian, która polegała na zastosowaniu rytmu symetrycznie rozłożonych wysokich otworów drzwiowych wokół wszystkich ścian. Pośrodku ściany południowej umieszczony został barokowy portal z czarnego marmuru, pozostałość zapewne XVII-wiecznego wyposażenia pałacu. O klasycystycznym wystroju pałacu zadecydowała stolarka i polichromia. Na piętrze w trakcie od ogrodu znajduje się ciąg reprezentacyjnych pomieszczeń w amfiladzie, ozdobionych sztukateriami oraz polichromowanymi fryzami i malowanymi supraportami.

Z zewnątrz wszystkie elewacje otrzymały skromną dekorację w postaci obramień

okiennych składających się z płaskich opasek dekorowanych u góry rzędem kostek oraz gzymsów podokiennych na konsolkach. W kondygnacji piętra pod oknami umieszczone zostały ślepe tralkowe balustradki. Ścianę wieńczy rozbudowane belkowanie z wydatnym gzymsem konsolkowym. Fasada frontowa została urozmaicona trzema płaskimi ryzalitami. Środkowy, trójosiowy ryzalit zwieńczony jest trójkątnym frontonem z tarczą i herbem Ślepowron (Kraśińskich) i poprzedzony został tarasem wspartym na czterech kolumnach toskańskich. Portal wejściowy zamknięty jest półkoliście z kluczem w zwieńczeniu flankowanym pilastrami. W ośmioosiowej fasadzie ogrodowej w szerszych przesłach skrajnych balkony zostały wsparte na żeliwnych kolumnkach. Mansardowy dach z lukarnami, kryty jest blachą.

Po II wojnie światowej zdewastowany zespół pałacowy gruntownie odremontowano ze środków Ministerstwa Kultury i Sztuki. Od roku 1965 pałac zaczął pełnić funkcję domu pracy twórczej dla osób ze środowiska związanego z kulturą. Obecnie pałac mieści sale muzealne, galerię wystaw czasowych oraz apartamenty gościnne.

b) informacja o obiekcie

Adres	ul. Sienkiewicza 4, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	150/32 z 20.06.1958 r.
działka ewidencyjna	274/3
Właściciel	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
obecna funkcja obiektu	Dom Pracy Twórczej
rodzaj użytkowania	kultura
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	pocz. XVIII wieku

c) fotografie

Fot.21-22. Pałac w Radziejowicach widok od strony parku

Fot.22-23. Pałac w Radziejowicach widok od frontu

4.6.2. Zameczek z łącznikiem

a) historia

Zameczek to najstarsze, bo w niektórych partiach murów pochodząca z XV-XVI wieku, część dawnego dworu obronnego Radziejowskich. W 1503 roku Jędrzej Radziejowski, wojewoda rawski, wybudował w Radziejowicach rezydencję. Zachowały się partie murów fundamentów i piwnic w budynku powstałym w XVI wieku, zapewne przekształconym w XVII wieku, zdewastowanym w początkach XVIII wieku, będącym ok. 1800 r. w ruinie.

Obecną dziewiętnastowieczną formę Zameczek zawdzięcza architektowi Jakubowi Kubickiemu. Został on odbudowany w stylu gotyku romantycznego dla Kazimierza Krasińskiego oboźnego wielkiego koronnego. Zameczek radziejowski odbudowany na starych murach miał symbolizować dawność rodu właściciela. Ponadto miejsce to było związane z historycznymi postaciami jakimi byli Radziejowscy oraz wydarzeniami takimi jak odwiedziny królewskie. Symbolem tych wartości miała być starodawna forma budowli, za jaką uznawano gotyk, oraz elementy lapidarialne w postaci herbów i tablic z inskrypcjami, które umieszczono w eksponowanym miejscu na jej froncie.

Elewacje Zameczku zostały od nowa zakomponowane i ozdobione. Zmiany były prawdopodobnie inspirowane przez inwestora Józefa Wawrzyńca Krasińskiego oraz bawiących wówczas w Radziejowicach jego najbliższych przyjaciół, Jakuba Sokołowskiego – rysownika i Aleksandra d'Aplphone – kartografa i planisty. Krasiński i Sokołowski prowadzili teatr w Radziejowicach. Obydwaj przygotowywali scenografie do przedstawień. Do czasu tej przebudowy zachowała się renesansowa, narożna, północna część pałacu od strony dziedzińca.

Elewacje Zameczku potraktowano jako lapidarium, gdzie zebrano najcenniejsze i przedstawiające największą wartość artystyczną odnoszącą się do historii obiektu, w tym tarcze herbowe Radziejowskich, tablice upamiętniające pobyt rodziny królewskiej Władysława IV w Radziejowicach w 1606 roku. W elewacji znajdują się ponadto tablice: upamiętniające wizytę króla Zygmunta III z datą 1606, z płaskorzeźbionymi w piaskowcu herbami Junosza, Jastrzębiec, Ogończyk i Gozdawa oraz literami SR WR SS Stanisława Radziejowskiego wojewody rawskiego z datą 1623, z kartuszami herbowymi pod kapeluszem kardynalskim, z imieniem i inicjałami kardynała Michała Radziejowskiego z 4 ćw. XVII wieku oraz tablice z herbem Topór (Ossolińskich) z II poł. XVIII wieku. Zastanawiający jest brak herbu Krasińskich (Ślepowron) w elewacji. Herb ten pojawił się samodzielnie w tympanonie na elewacji pałacu.

Nie wiadomo dokładnie, jaka była pierwotna funkcja pomieszczeń zameczku. Józef Wawrzyniec Krasiński miał tu bibliotekę, Kazimierz Krasiński wybrał sobie pokoje na zameczku na mieszkanie. Była tu także wówczas kuchnia. Podczas wojny zameczek zajmowała rodzina

dyrektora cegielni. Po wojnie mieściło się tu przedszkole, a po odbudowie urządzono apartamenty gościnne.

Zameczek był remontowany w 1895 roku, a restaurowany i przebudowywany w latach 1956-64. Jest murowany z cegły i kamieni polnych, tynkowany. Łącznik jest murowany z cegły i tynkowany. Zameczek został zbudowany na planie nieregularnym złożonym z trzech członów: dwóch piętrowych od północy, z wysmukłą czworoboczną wieżą otoczoną drewnianą galerijką oraz prostopadłego do nich, parterowego od południa z cylindryczną wieżyczką w narożu południowo-zachodnim i wieloboczną szkarpą od południowego wschodu. W przyziemiu znajdują się trzy pomieszczenia sklepione kolebkowo z lunetami i kolebkowo-krzyżowo oraz obszerna kuchnia, do której prowadzi wejście w portalu barokowym, pochodzącym z 4 ćw. XVII wieku z czarnego marmuru z kartuszem ozdobionym kapeluszem kardynalskim Michała Radziejowskiego.

Poszczególne kondygnacje rozdzielone są gzymsami. Na piętrze od północy i południa balkony ujęte są w kolumny toskańskie. Okna są zwieńczone ostrołukowymi nadprożami. Dach jest kryty blachą, a nad wieżyczkami znajdują się ostrosłupowe helmy blaszane. W ścianach zewnętrznych wmurowane są fragmenty rzeźbiarskie oraz detale architektoniczne m.in. pięć obramień okiennych z piaskowca, zwornik z datą 1684, fragment gzymsu z herbem Junosza (Radziejowskich), Jastrzębiec, Ogończyk (Działyńskich) i Gozdawa.

Galeria (łącznik) łącząca pałac z zamczkiem wzniesiona została na początku XIX wieku według projektu Jakuba Kubickiego. Przy wznoszeniu obu części wyburzony został stary mur łączący dwie baszty – tę przy Zamczku z tą przy pałacu. W jego linii stanęła przeszklona fasada oranżerii, w głębi za ścianą oranżerii neogotycki, parterowy łącznik mieszczący korytarz pozwalający na komunikację pomiędzy pałacem i Zamczkiem. Galeria złożona jest z przejścia podcieniowego o ostrołukowych arkadach od północy oraz z sali z XX wieku od południa w miejsce pierwotnej oranżerii.

Obecnie Zameczek mieści pałacową kuchnię oraz dwa apartamenty historyczne, wyposażone w stylowe meble i obrazy, z których apartament D jest szczególnie reprezentacyjny i obszerny, gdyż składa się z przedsionka z kominkiem, owalnego salonu z fortepianem i dwóch sypialni z łazienką.

b) informacja o obiekcie

Adres	ul. Sienkiewicza 4, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	150/32 z 20.06.1958 r.
działka ewidencyjna	274/3
właściciel	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
obecna funkcja obiektu	Dom Pracy Twórczej
rodzaj użytkowania	kultura
materiał ścian	ceglane
Stan zachowania	dobry
Datowanie	XV-XVI wiek

c) fotografie

Fot.24. Zameczek od strony frontowej

Fot.25. Zameczek od strony parku

Fot.26-27. Zameczek od strony parku

4.7. Park pałacowy w Radziejowicach

a) historia

Od XIV do XVII wieku Radziejowice były siedzibą rodziny Radziejowskich. Pierwotny ogród dworski wzmiankowany jest w 1624 r. jako własność rodziny Radziejowskich i znajdował się wokół posiadłości Hieronima Radziejowskiego. Michał Radziejowski po przejęciu rezydencji odbudowuje pałac i założenie ogrodowe. Po jego śmierci majątek przeszedł w ręce Prażmowskich, następnie Ossolińskich i od 1782 r. stał się własnością Krasińskich. Ogród i pałac były opuszczone przez cały XVIII wiek.

Obecny park krajobrazowy założony został w 1817 r. dla Józefa Wawrzyńca Krasińskiego, senatora kasztelana Królestwa Polskiego według projektu architekta Aleksandra d'Alfonse de Saint Omer. W końcu XIX wieku i początku XX wieku Radziejowice wielokrotnie ulegały zniszczeniom. Największe spustoszenia powstały w drzewostanie. Stare drzewa były

wycinane. W czasie II wojny światowej całość została bardzo zniszczona. Po wojnie zachowała się jedynie część parku z nielicznymi 100-150 letnimi drzewami. Warunki, jakie zaistniały po II wojnie światowej, nowy układ komunikacyjny, nowe zabudowania spowodowały, że obiekt musiał zostać otoczony barierą izolacyjną z zieleni, zatracając wszystkie dawne powiązania widokowe z otaczającym go terenem. W latach 1973-74 park został uporządkowany. Cała dzisiejsza kompozycja ogranicza się do powiązań widokowych wewnątrz parku.

Rozciągające się na północ, wschód i południe od pałacu, założenie parkowe w stylu angielskim wykorzystuje naturalne stawy oraz przepływy rzeczki Pisi Gagoliny. Całość układu parku podporządkowana jest wodzie, która stanowi jeden z podstawowych elementów kompozycyjnych. Kompozycja parku zachowała wcześniejsze elementy wodne, takie jak kanały i mały staw w południowej części. Staw wielki znacznie powiększony otrzymał wrzecionowaty kształt. Odcięty został bezpośredni dojazd na dziedziniec pałacowy wprost z alei. Przed elewacją frontową pałacu i zameczku utworzony został podjazd z okrągłym gazonem wpisanym w trójkątny plac ograniczony budynkami i stawem.

W ogólnym założeniu parkowym brak jest typowych założeń osiowych. Od południa pałac otacza obszerna polana, na której znajduje się kolumna z piaskowca z datą 1817 r. oraz napisem w języku francuskim odnoszącym się do historii parku. Przed pałacem znajduje się owalny podjazd. Drzewostan parku jest mieszany z przewagą lip, wiązów i świerków, a także klonów i grabów. Na trawniku pomiędzy pałacem a zameczkiem znajduje się barokowy kamienny posąg Wenus, datowany na XVIII wiek i sprowadzony z Wilanowa.

Założony w 1817 r. park charakteryzował się rozwiązaniami planistycznymi, które eksponowały naturalny krajobraz, dyskretnie korygowany przez ogrodnika. Tylko elementy wokół pałacu – podjazd z gazonem i polana ograniczona alejami, miały charakter terenów komponowanych i pielęgnowanych przez ogrodnika.

b) informacja o obiekcie

adres	ul. Sienkiewicza 4, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	150/32 z 20.06.1958 r. oraz 578 z 19.05.1982 r.
działka ewidencyjna	274/3
właściciel	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
obecna funkcja obiektu	park
rodzaj użytkowania	rekreacja i turystyka
materiał ścian	nie dotyczy
stan zachowania	dobry
datowanie	1817 r.

c) fotografie

Fot.28-29. Park w Radziejowicach

Fot.30-31. Park w Radziejowicach

4.8. Dwór w zespole pałacowym w Radziejowicach

a) historia

Drewniany dwór modrzewiowy leży na terenie kompleksu pałacowo-parkowego. W XVII wieku należał do rodziny Radziejowskich. Po śmierci Michała Radziejowskiego, został przejęty przez Prażmowskich, a następnie Ossolińskich. Po ślubie w 1782 roku Anny Ossolińskiej z Kazimierzem Krasińskim nastąpiła restauracja zrujnowanej posiadłości. Przebudowę pałacu w stylu barokowo-klasycystycznym i zameczku w stylu neogotyckim dokonał architekt Jakub Kubicki. On też wywarł wpływ na kształt architektoniczny domku administratora w formie drewnianego dworku szlacheckiego w klasycystycznym stylu.

Dworek ten nazywany był przed 1939 r. „Ossolineum” i zamieszkiwany był przez rodzinę administratora majątku. Powstał w czasie odbudowy pałacu na przełomie XVIII i XIX wieku. Inicjatorem budowy dworku był Józef Wawrzyniec Krasiński i jego żona Emilia. Wówczas

w Radziejowicach był duży dochodowy folwark, cegielnia, hamernia, młyny i karczmy dworskie oddawane w dzierżawę. Obsługą administracyjną oraz zarządzaniem majątkiem zajmował się mieszkający na miejscu administrator.

Drewniany dworek o konstrukcji zrębowej wybudowany został w stylu klasycystycznym. Dworek jest parterowy z mieszkalnym poddaszem, zbudowany na planie prostokąta z murowaną, podpiwniczoną przybudówką z boku. Siedmioosiową elewację frontową ozdobił kolumnowy ganek ze schodkowym zwieńczeniem ozdobionym półokrągłym oknem. Układ wewnątrz był dwutraktowy z sienią pośrodku. Przykryty był wysokim naczółkowym dachem, krytym gontem. Od frontu znajduje się kolista podjazd z gazonem pośrodku. Wokół dworku założono ogród.

W 1937 r. osłabione przez owady i czas ściany dworku wzmocniono i zabezpieczono przez otynkowanie. W 1974 r. Jerzy Brabander wykonał projekt adaptacji budynku na pokoje gościnne Domu Pracy Twórczej. Każdy pokój miał być wyposażony w łazienkę. Jednak do generalnego remontu przystąpiono w końcu lat 80-tych XX wieku, rozpoczynając od kompletnego rozebrania budynku. Rozebrano wszystkie ściany łącznie z fundamentowymi. Wyniki ekspertyzy mykologicznej były tak niekorzystne, że ostatecznie obiekt został wymurowany od nowa przy zachowaniu pierwotnej bryły. Układ pomieszczeń został przystosowany do nowej, hotelowej funkcji. Dworek został oszalowany w sposób naśladujący konstrukcję drewnianą, przy czym użyto wtórnie resztki nadającego się do wbudowania drewna z pierwotnego budynku.

Obecnie dworek mieści 12 pokoi hotelowych i nieduży salonik z fortepianem, służący kameralnym spotkaniom.

b) informacja o obiekcie

adres	ul. Sienkiewicza 4, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	756 z 22.03.1966 r.
działka ewidencyjna	239/6
właściciel	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
obecna funkcja obiektu	Dom Pracy Twórczej
rodzaj użytkowania	rekreacja i turystyka
materiał ścian	drewniane
Stan zachowania	Dobry
datowanie	XVIII/XIX wiek; odbudowany w latach 80-tych XX wieku

c) fotografie

Fot.32. Dwór od strony frontowej

Fot.32. Dwór od tyłu

Fot.33-34. Dwór w zespole pałacowo-parkowym w Radziejowicach

4.9. Stajnia w zespole pałacowym w Radziejowicach

a) historia

Budynek stajni usytuowany jest w obrębie zespołu pałacowo-parkowego. Stajnia była częścią zabudowań folwarcznych usytuowanych po zachodniej stronie wysadzanej lipami drogi. Obiekt wybudowany został niedaleko dworku modrzewiowego w stylu eklektycznym i służył jako miejsce dla koni. W tym samym budynku mieściła się wozownia, a także na piętrze mieszkania dla kowala i mularza. Budynek był restaurowany w latach 1956-64 i adaptowany dla potrzeb kultury.

Budynek jest murowany z cegły i otynkowany. Został wzniesiony na planie prostokąta z ryzalitami flankującymi od strony wschodniej i zachodniej. W narożniku południowo-zachodnim znajduje się kwadratowa wieża, od strony południowo-wschodniej – sień, a od strony wschodniej – ganek. Obiekt jest trzytraktowy. 11-osiowa elewacja frontowa od strony południowej jest rozczłonkowana z rozbitą bryłą przez wieżę, ganki, ryzalitty. Elewacja północna, ogrodowa jest 10-osiowa. W elewacji wschodniej umieszczono ganek i facjaty. Elewacja zachodnia jest 4-osiowa i umieszczono w niej wieżę.

Obecnie budynek pełni funkcję gminnej bibliotek publicznej oraz świetlicy socjoterapeutycznej.

b) informacja o obiekcie

adres	ul. Sienkiewicza 6, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	762 z 1.12.1966 r.
działka ewidencyjna	243/2
właściciel	Urząd Gminy w Radziejowicach
obecna funkcja obiektu	Gminna Biblioteka Publiczna i świetlica socjoterapeutyczna
rodzaj użytkowania	oświata
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	XIX/XX wiek

c) fotografie

Fot.35-36. Budynek stajni, obecnie Gminna Biblioteka Publiczna

Fot.37-38. Budynek stajni, obecnie Gminna Biblioteka Publiczna

4.10. Dom nr 18 (czworak) w zespole folwarcznym w Radziejowicach

a) historia

Dworek modrzewiowy otoczony małym parkiem stanowił centralny obiekt zabudowań folwarcznych, usytuowanych po zachodniej stronie drogi wysadzonej lipami. Obok dworku zbudowano małą kuźnię. Konie trzymano w obszernej, murowanej stajni w pobliżu dworku i pałacu. W tym samym budynku mieściła się wozownia, a także na piętrze mieszkania dla kowala i mularza. Za stajnią i wozownią dworską rozlokowano w zwartym zespole jeszcze kilka drewnianych i murowanych budynków gospodarskich takich jak spichlerze, stodoły, chlewnie i stajnie folwarczne. Służba dworska mieszkała w dwóch murowanych czworakach.

Czworak nr 18 został zbudowany w I połowie XIX wieku. Jest murowany z cegły, tynkowany, parterowy. Został zbudowany na planie prostokąta o wnętrzach dwutraktowych z sieniami na przestrzał. We wnętrzach znajdowały się kominy arkadowe oraz stropy belkowane. Z zewnątrz naroża zostały wzmocnione szkarpami. Dachy były naczółkowe, kryte gontem. Elewacja frontowa i tylna jest trójosiowa z drzwiami w środku budynku. Elewacje boczne są dwu- i jednoosiowe. Rozmieszczenie otworów w elewacjach jest symetryczne.

b) informacja o obiekcie

adres	ul. Sienkiewicza 2, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	1162 z 22.05.1975 r.
działka ewidencyjna	227
właściciel	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
obecna funkcja obiektu	nieużytkowany
rodzaj użytkowania	nieużytkowany
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	zaniedbany
datowanie	I poł. XIX w.

c) fotografie

Fot.39-40. Czworak nr 18 w zespole folwarcznym w Radziejowicach

Fot.41-42. Czworak nr 18 w zespole folwarcznym w Radziejowicach

4.11. Dom nr 19 (czworak) w zespole folwarcznym w Radziejowicach

a) historia

Centralny obiekt zabudowań folwarcznych stanowił dworek modrzewiowy otoczony małym parkiem. Obok dworku zbudowano małą kuźnię. Konie trzymano w obszernej, murowanej stajni w pobliżu dworku i pałacu. W tym samym budynku mieściła się wozownia, a także na piętrze mieszkania dla kowala i mularza. Za stajnią i wozownią dworską rozlokowano w zwartym zespole jeszcze kilka drewnianych i murowanych budynków gospodarskich takich jak spichlerze, stodoły, chlewnie i stajnie folwarczne. Służba dworska mieszkała w dwóch

murowanych czworakach.

Czworak nr 19 został zbudowany w I połowie XIX wieku. Jest murowany z cegły, tynkowany, parterowy. Został zbudowany na planie prostokąta o wnętrzach dwutraktowych z sieniami na przestrzał. We wnętrzach znajdowały się kominy arkadowe oraz stropy belkowane. Z zewnątrz naroża zostały wzmocnione szkarpami. Dachy były naczółkowe, kryte gontem. Elewacja frontowa i tylna jest trójosiowa z drzwiami w środku budynku. Elewacje boczne są dwu- i jednoosiowe. Rozmieszczenie otworów w elewacjach jest symetryczne.

b) informacja o obiekcie

Adres	ul. Sienkiewicza 2, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	1161 z 22.05.1975 r.
działka ewidencyjna	227
właściciel	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Obecna funkcja obiektu	Nieużytkowany
rodzaj użytkowania	Nieużytkowany
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Zaniedbany
datowanie	I poł. XIX w.

c) fotografie

Fot.43-44. Czworak nr 19 w zespole folwarcznym w Radziejowicach

4.12. Młyn wodny w zespole pałacowym w Radziejowicach

a) historia

Dworek modrzewiowy otoczony małym parkiem stanowił centralny obiekt zabudowań folwarcznych, usytuowanych po zachodniej stronie drogi wysadzonej lipami. Obok dworku zbudowano małą kuźnię. Konie trzymane w obszernej, murowanej stajni w pobliżu dworku i pałacu. W tym samym budynku mieściła się wozownia, a także na piętrze mieszkania dla kowala i mularza. Za stajnią i wozownią dworską rozlokowano w zwartym zespole jeszcze kilka drewnianych i murowanych budynków gospodarskich takich jak spichlerze, stodoły, chlewnie i stajnie folwarczne. Służba dworska mieszkała w dwóch murowanych czworakach. W pobliżu pałacowej bramy stał drewniany młyn napędzany wodą wypływającą z wielkiego parkowego stawu.

Młyn zbudowany został w I połowie XIX wieku. Był drewniany o konstrukcji zrębowej, częściowo wzmocnionej lisicami z nowszą częścią murowaną od zachodu. Drzwi młyna były klepkowe nabijane kowalskimi gwoździami. Dach młyna był naczółkowy z nadstawką, kryty pierwotnie gontem. Od 1933 r. młyn był dzierżawiony PGR. Jeszcze w 1969 r. młyn był drewniany. W kolejnych latach został przebudowany.

Obecnie nie przypomina wyglądem dawnego obiektu.

b) informacja o obiekcie

adres	ul. Sienkiewicza 1, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	1106 z 22.05.1975 r.
działka ewidencyjna	271/2
właściciel	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
obecna funkcja obiektu	Nieużytkowany
rodzaj użytkowania	inne
materiał ścian	pierwotnie drewniane, obecnie pustaki
stan zachowania	zaniedbany
datowanie	I poł. XIX w.

c) fotografie

Fot.45-46. Obecny wygląd młyna w Radziejowicach

4.13. Aleje zabytkowe w Radziejowicach

Do rejestru zabytków pod numerem 545 decyzją z dnia 5.05.1980 r. wpisano następujące zabytkowe aleje:

1. jesionową przy drodze od zachodniej strony parku, o długości ok. 400 m.
2. lipową wzdłuż drogi przed pałacem, o długości ok. 300 m,
3. lipowo-klonowo-kasztanową wzdłuż drogi do kościoła, o długości ok. 300 m,
4. lipową, jednostronną przy starym trakcie warszawskim, o długości ok. 300 m,
5. lipową w Radziejowicach Parceli o długości ok. 700 m.

a) informacja o obiekcie

aleja zabytkowa	jesionowa	kasztanowo-lipowa	lipowo-klonowo-kasztanowa	lipowa, jednostronna	lipowa
lokalizacja	przy drodze od zachodniej strony parku	wzdłuż drogi przed pałacem	wzdłuż drogi do kościoła	przy starym trakcie warszawskim	Radziejowice Parcel
długość	ok. 400 m.	ok. 300 m	ok. 300 m	ok. 300 m	ok. 700 m
działka ewidencyjna	263/1, 263/2	274/3	192/3, 192/4	287/1	15

b) fotografie

Fot.47-48. Aleja jesionowa

Fot.49-50. Aleja kasztanowo lipowa

Fot.51-52. Aleja lipowo – klonowo – kasztanowa

Fot.53. Aleja przy dawnym trakcie warszawskim

Fot.54-55. Aleja lipowa w Radziejowicach Parcel

4.14. Zespół dworski w Kuklówce Zarzecznej

a) historia

Najstarsze podania mówią o istnieniu wsi już w 1453 roku i wspominają o młynach Stanisława Thuczny. Wieś była do końca XIX w otoczona lasami tworzącymi kompleks Puszczy Jaktorowskiej. W Kuklówce znajduje się dworek modrzewiowy z drugiej połowy XIX wieku wraz z parkiem przydworskim. Mieszkał i tworzył tutaj w latach 1889-1914 znany polski malarz Józef Chełmoński.

Chełmoński urodził się w 7 listopada 1849 roku w Boczkach. Uczył się w Warszawie u Wojciecha Gersona i w Klasie Rysunkowej. W latach 1871-75 przebywał w Monachium, gdzie związał się z polską kolonią artystyczną, skupioną wokół Józefa Brandta i Maksymiliana Gierymskiego. W latach 1875-87 przebywał w Paryżu. Powrócił do Polski i w 1889 r. osiadł we wsi Kuklówka.

Oryginalność i egzotyka obrazów Chełmońskiego zapewniły mu popularność oraz liczne zamówienia, które obniżyły poziom artystyczny wykonywanych płócien. Po powrocie do kraju ponowne zetknięcie Chełmońskiego z przyrodą (liczne podróże po Ukrainie i Podolu) wpłynęło na odrodzenie jego malarstwa. Do tego okresu należą nastrojowe, liryczne pejzaże ożywione niekiedy motywem dzikiego ptactwa – „Kuropatwy na śniegu” (1891) i sceny podkreślające związek człowieka z naturą – „Bociany” (1900), „Przed burzą” (1896).

Malowniczo położony dworek w Kuklówce na wzgórzu, nad rzeczką, w pobliżu stawów i lasów położony był z dala od drogi Radziejowice – Mszczonów. Chełmoński powrócił na rdzenne Mazowsze. Rodzina Chełmońskich osiedliła się tu na stałe. Strych został przerobiony

na oszkloną pracownię, a pomieszczenia gospodarcze zostały przebudowane. Potem Chełmoński dokupił jeszcze kilka mórg ziemi. Zmienił się wtedy styl malarstwa artysty. Z obrazów zniknęły konie, a zetknięcie z przyrodą spowodowało, iż w tym okresie Chełmoński namalował nastrojowe pejzaże, ożywione niekiedy odlotem dzikiego ptactwa i sceny podkreślające związek człowieka z naturą.

W pierwszych latach pobytu w Kuklówce, powstają następujące obrazy: „Lelaki” (1888), „Noc” (1889), „Czajki” (1889), „Obłoki” (1889). Powstają tu też obrazy: „Ruczaj”, „Kurka wodna”, z charakterystycznym dla Chełmońskiego realizmem i wrażliwością na piękno rodzinnego pejzażu. Znalazło to odbicie m.in. w krajobrazie „Żurawie” i „Pejzaż z wodą i krzewami”. W Kuklówce Chełmoński nie tylko malował. Sam prowadził gospodarstwo, pracował w polu i doglądał ulubionych koni.

Chełmoński był mile widzianym gościem hrabiostwa Krasińskich w Radziejowicach. Istniało kilka obrazów Chełmońskiego związanych z Radziejowicami: „Poranek w Radziejowicach” 1893 r., „Staw w Radziejowicach” (1898 r.), „Widok z Radziejowic” (1899 r.).

Obecnie w dworku mieszkają potomkowie Chełmońskiego, a dworek nie jest udostępniony do zwiedzania.

b) informacja o obiekcie

adres	Kuklówka Zarzeczna, ul. Chełmońskiego 36, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	459/62 z 23.03.1962 r.
działka ewidencyjna	279
właściciel	Stanisław Aust
obecna funkcja obiektu	mieszkalna
rodzaj użytkowania	mieszkalne
materiał ścian	drewniane
stan zachowania	dobry
datowanie	II poł. XIX wieku

c) fotografie

Fot.56-57. Dworek Chełmońskiego od strony frontowej

Fot.58-59. Dworek Chełmońskiego od strony parku

4.15. Park w zespole dworskim w Kuklówce Zarzecznej

a) historia

Najstarsze podania mówią o istnieniu wsi już w 1453 roku i wspominają o młynach Stanisława Thuczny. Wieś była do końca XIX w otoczona lasami tworzącymi kompleks Puszczy Jaktorowskiej. W Kuklówce znajduje się dworek modrzewiowy z drugiej połowy XIX wieku wraz z parkiem przydworskim. Mieszkał i tworzył tutaj w latach 1889-1914 znany polski malarz Józef Chełmoński. W 1889 r. malarz po powrocie z Paryża kupił dworek w Kuklówce, gdzie wprowadził się i mieszkał do śmierci.

Malowniczo położony dworek na wzgórzu, nad rzeczką, w pobliżu stawów i lasów położony był z dala od drogi Radziejowice – Mszczonów. Chełmoński powrócił na Mazowsze. Rodzina Chełmońskich osiedliła się tu na stałe. Potem Chełmoński dokupił jeszcze kilka mógg ziemi. Zmienił się wtedy styl malarstwa artysty. Z obrazów zniknęły konie, a zetknięcie z przyrodą spowodowało, iż w tym okresie Chełmoński namalował nastrojowe pejzaże, ożywione niekiedy odlotem dzikiego ptactwa i sceny podkreślające związek człowieka z naturą. W Kuklówce Chełmoński nie tylko malował. Sam prowadził gospodarstwo, pracował w polu i doglądał ulubionych koni.

W dworku w Kuklówce powstało wiele ze znanych dzieł artysty m. in.: Odlot ptactwa, Kaczeńce, Bociany, do których pozowali, według opowiadań, przodkowie rodziny Zduńczyków.

Obecnie w dworku otoczonym parkiem mieszkają potomkowie Chełmońskiego, a dworek i park nie są udostępnione do zwiedzania.

b) informacja o obiekcie

adres	Kuklówka Zarzeczna, ul. Chełmońskiego 36, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	529 z 5.05.1980 r.
działka ewidencyjna	279
właściciel	Stanisław Aust
obecna funkcja obiektu	park
rodzaj użytkowania	turystyka i rekreacja
materiał ścian	nie dotyczy
stan zachowania	dobry
datowanie	II poł. XIX wieku

c) fotografie

Fot.60-61. Park dworski w Kuklówce Zarzecznej

Fot.62. Park przy dworku Chelmońskiego

Fot.63. Aleja wiodąca do dworku Chelmońskiego

4.16. Mogiła zbiorowa z czasów II wojny światowej w Adamowie

a) historia

Mogiła położona jest na terenie wsi Adamów Parcel. Na terenie wsi stoczył nierówny bój z hitlerowcami oddział Armii Ludowej pod dowództwem Jiri Moudrego, znanego jako Jerzy Niedożyński pseudonim „Pepik”. Czech był uciekinierem z rąk Wehrmachtu, który w końcu 1942 roku zorganizował w pobliżu Kuklówki oddział partyzancki. Oddział ten zasłynął z wielu śmiałych akcji dywersyjnych w okolicach Kuklówki. Podczas jednej z nich partyzanci wpadli w pułapkę Niemców. Poległych pochowano w zbiorowej mogile w lesie nieopodal wsi.

Mogiła nakryta jest płytą nagrobną, na niej znajduje się tablica pamiątkowa z napisem „Tu poległ w 1943 r. walcząc z hitlerowskim najeźdźcą Jerzy Niedożyński ps Pepik czechosłowacki partyzant”. Mogiła położona jest w lesie, nieopodal działek rekreacyjnych.

b) informacja o obiekcie

adres	Adamów Parcel, 96-325 Radziejowice
rejestr zabytków	917-A z 21.12.1992 r.
działka ewidencyjna	33/30
właściciel	Urząd Gminy w Radziejowicach
obecna funkcja obiektu	mogiła
rodzaj użytkowania	kultowe
materiał ścian	kamienna tablica pamiątkowa
stan zachowania	dobry
datowanie	1943 r.

c) fotografie

Fot.64-65. Mogiła Pepika w Adamowie Parcel

5. Zestawienie zabytków ruchomych w Gminie Radziejowice wpisanych do rejestru zabytków

W kościele p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach, zbudowanym z lat 1820-22, przeważa wyposażenie XVIII i XIX-wieczne. Parafia została erygowana w 1786 r. przez Arcybiskupa Warszawskiego Wojciecha Skarszewskiego staraniem Kazimierza Krasińskiego i jego żony Anny z Ossolińskich. Staraniem Józefa Wawrzyńca Krasińskiego, senatora, kasztelana Królestwa Polskiego i jego żony Emilii z Ossolińskich wzniesiono nową murowaną świątynię wraz z zespołem towarzyszących jej budynków. Konsekracji kościoła w 1821 roku dokonał arcybiskup Stefan Hołowczyc.

W ołtarzu głównym znajduje się rama klasycystyczna z pocz. XIX w. oraz tabernakulum wykonane z drewna złożonego w stylu klasycystycznym z fundacji Józefa i Emilii z Ossolińskich Krasińskich w 1822 r. W ołtarzu bocznym lewym znajduje się obraz św. Rocha i Serca Pana Jezusa, a w ołtarzu bocznym prawym umieszczono obraz Matki Boskiej Częstochowskiej. Oba ołtarze boczne są zbudowane w stylu klasycystycznym po 1820 r., podobnie jak ambona.

Fot.66. Wnętrze kościoła p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach

Wystrój kościoła jest interesującym przykładem XVIII i XIX-wiecznego rzemiosła artystycznego, rzeźby i malarstwa. We wnętrzu kościoła znajdują się następujące zabytki ruchome, wpisane do rejestru zabytków:

1. Rama w ołtarzu głównym
2. Obraz św. Rocha
3. Tabernaculum
4. Krzyż procesyjny
5. Monstrancja
6. Kielich
7. Puszka na komunikanty
8. Pacyfikał
9. Krzyż ołtarzowy
10. Świecznik ołtarzowy
11. Świecznik ołtarzowy
12. Świecznik ołtarzowy
13. Trybularz
14. Kropidło
15. Ornat
16. Organy
17. Ołtarz główny
18. Lampa wieczna

Zabytki ruchome zostały wpisane do rejestru zabytków 5 maja 1972 r. pod numerem B-47 przez wojewódzkiego konserwatora zabytków w Skierniewicach. Zabytki znajdują się na terenie kościoła parafialnego p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach przy ul. Kubickiego 3. Właścicielem zabytków jest Parafia rzymsko-katolicka pw. św. Kazimierza w Radziejowicach.

Karty ewidencyjne zabytków, zawierające opis, technikę wykonania, styl, czas powstania i fotografię zostały zamieszczone w Załączniku do niniejszego raportu w części B – zabytki ruchome.

6. Zestawienie zabytków nieruchomych objętych dokumentacją, prowadzoną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków

W ewidencji prowadzonej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków w Warszawie znajdują się następujące obiekty:

lp	nazwa obiektu	adres / lokalizacja	uwagi
1	Dwór	Krze Duże nr 22	nie istnieje
2	Chałupa drewniana	Kuklówka nr 9	nie istnieje
3	Chałupa drewniana	Kuklówka nr 7	nie istnieje
4	Chałupa drewniana	Kuklówka nr 4	nie istnieje
5	Kapliczka przydrożna	Kuklówka	istnieje
6	Gorzelnia	Radziejowice	nie istnieje
7	Studnia w zespole folwarcznym z XIX wieku	Radziejowice, ul. Sienkiewicza 4	istnieje
8	Studnia w zespole folwarcznym z XX wieku	Radziejowice, ul. Sienkiewicza 4	istnieje
9	Plebania	Radziejowice, ul. Kubickiego 3	istnieje
10	Chałupa drewniana	Radziejowice, ul. Chełmońskiego 2	nie istnieje
11	Budynek mieszkalny	Radziejowice, ul. Główna 34	nie istnieje
12	Kuźnia w zespole folwarcznym	Radziejowice, ul. Sienkiewicza 4	istnieje
13	Młyn	Słabomierz nr 1	nie istnieje
14	Chałupa i chlew	Stare Budy Radziejowickie nr 25	nie istnieje
15	Chlew	Stare Budy Radziejowickie nr 20	nie istnieje
16	Budynek mieszkalny	Tartak Brzózki nr 15	nie istnieje

W punkcie 7 opracowania opisano poszczególne obiekty.

7. Charakterystyka obiektów objętych ewidencją prowadzoną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków

7.1. Dwór we wsi Krze Duże

Dwór został wybudowany w I połowie XIX wieku. Był murowany z cegły, tynkowany od strony północno-wschodniej. Był to budynek parterowy, kryty wysokim dachem naczółkowym, wzniesiony na planie prostokąta, z prostokątną sienią od południa i z dwoma traktami wzdłużnymi w układzie amfiladowym. Elewacja południowa była pięcioosiowa, poprzedzona murowanym gankiem wspartym na dwóch parach filarów. Elewacja północna była sześćoosiowa z prostokątnym wejściem, przesuniętym nieco na zachód.

W 1973 r. został wpisany do rejestru zabytków. Dwór był nieużytkowany i ulegał stopniowej ruinie. 15.04.1996 r. został wykreślony z rejestru zabytków.

Obiekt nie istnieje.

7.2. Chałupa drewniana nr 9 w Kuklówce

Chałupa nr 9 w Kuklówce została wybudowana ok. 1900 roku. Chałupa była drewniana, parterowa, kryta wysokim dachem naczółkowym. Chałupa była wzniesiona na planie prostokąta z parą prostokątnych pomieszczeń przedzielonych parą prostokątnych sieni na osi poprzecznej domu. Okna rozmieszczone były symetrycznie.

Obiekt nie istnieje.

7.3. Chałupa drewniana nr 7 w Kuklówce

Chałupa nr 7 w Kuklówce została wybudowana ok. 1900 roku. Chałupa była drewniana, parterowa, kryta wysokim dachem naczółkowym. Część gospodarcza do wschodu kryta była nieco niższym dachem dwuspadowym. Chałupa była wzniesiona na planie prostokąta z parą prostokątnych pomieszczeń przedzielonych podłużną sienią na osi poprzecznej domu. Okna rozmieszczone były symetrycznie.

Obiekt nie istnieje.

7.4. Chałupa drewniana nr 4 w Kuklówce

Chałupa nr 4 w Kuklówce została wybudowana ok. 1900 roku. Chałupa była drewniana, parterowa, kryta wysokim dachem naczółkowym. Była wzniesiona na planie prostokąta z parą prostokątnych pomieszczeń przedzielonych podłużną sienią na osi poprzecznej domu. Okna rozmieszczone były symetrycznie.

Obiekt nie istnieje.

7.5. Kapliczka przydrożna w Kuklówce

a) historia

Kapliczka znajduje się przy drodze do Grodziska Mazowieckiego. Została wybudowana w połowie XIX wieku. Jest murowana z cegły, tynkowana, sklepienie jest kolebkowe, a posadzka kapliczki jest ceglana. Drzwi są dwuskrzydłowe. Kapliczka jest parterowa, kryta wysokim dachem dwuspadowym o małym kącie nachylenia połaci. Została wzniesiona na planie prostokąta. Elewacja wschodnia kapliczki jest jednoosiowa z prostokątnym wejściem flankowanym parą pilastrów, na których wsparty jest profilowany gzyms nakryty dachówką, wydzielający trójkątny szczyt z kwadratowym otworem okiennym na osi. Wewnątrz kapliczki umieszczony została mensa ołtarzowa oraz obraz św. Rodziny, wykonany w stylu ludowym.

b) informacja o obiekcie

Adres	Kuklówka, 96-325 Radziejowice
działka ewidencyjna	23/3
Właściciel	Parafia rzymsko-katolicka w Kuklówce
obecna funkcja obiektu	sakralne
rodzaj użytkowania	sakralne
materiał ścian	ceglane

stan zachowania	dobry
datowanie	ok. poł. XIX wieku

c) fotografie

Fot. 67-68. Kapliczka przydrożna w Kuklówce

7.6. Gorzelnia w zespole folwarcznym w Radziejowicach

W zespole folwarcznym dworek modrzewiowy otoczony małym parkiem stanowił centralny obiekt zabudowań, usytuowanych po zachodniej stronie drogi wysadzonej lipami. Obok dworku zbudowano małą kuźnię. Konie trzymano w obszernej, murowanej stajni w pobliżu dworku i pałacu. W tym samym budynku mieściła się wozownia, a także na piętrze mieszkania dla kowala i mularza. Za stajnią i wozownią dworską rozlokowano w zwartym zespole jeszcze kilka drewnianych i murowanych budynków gospodarskich takich jak spichlerze, stodoły, chlewnie i stajnie folwarczne. Służba dworska mieszkała w dwóch murowanych czworakach. W pobliżu pałacowej bramy stał drewniany młyn napędzany wodą wypływającą ze stawu. Po drugiej stronie parku przy szosie do Mszczonowa wznosiły się murowane zabudowania gorzelnii z wysokim kominem.

Obiekt nie istnieje.

7.7. Studnia w zespole folwarcznym w Radziejowicach

a) historia

W zespole folwarcznym dworek modrzewiowy otoczony małym parkiem stanowił centralny obiekt zabudowań, usytuowanych po zachodniej stronie drogi wysadzonej lipami. Obok dworku zbudowano małą kuźnię. Przed kuźnią znajdowała się studnia. Konie trzymano w obszernej, murowanej stajni w pobliżu dworku i pałacu. W tym samym budynku mieściła się wozownia, a także na piętrze mieszkania dla kowala i mularza. Za stajnią i wozownią dworską rozlokowano w zwartym zespole jeszcze kilka drewnianych i murowanych budynków gospodarskich takich jak spichlerze, stodoły, chlewnie i stajnie folwarczne. Służba dworska mieszkała w dwóch murowanych czworakach. W pobliżu pałacowej bramy stał drewniany młyn napędzany wodą wypływającą ze stawu.

Studnia została zbudowana w XIX wieku przy wejściu do dawnej kuźni. Obiekt był współcześnie rekonstruowany w stylu klasycystycznym. Ściany zostały zbudowane z cegły. Słupy narożne są drewniane, czworoboczne. Kołowrotek jest wsparty na słupach. Konstrukcja dachu jest krokwiowa, dach kryty jest blachą.

b) informacja o obiekcie

adres	ul. Sienkiewicza 4, 96-325 Radziejowice
działka ewidencyjna	239/6
właściciel	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
obecna funkcja obiektu	studnia
rodzaj użytkowania	nieużytkowany
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	XIX wiek

c) fotografie

Fot.69-70. Studnia przed kuźnią w zespole pałacowym w Radziejowicach

Fot.71-72. Studnia przed kuźnią w zespole pałacowym w Radziejowicach

7.8. Studnia w zespole folwarcznym w Radziejowicach

a) historia

W zespole folwarcznym dworek modrzewiowy otoczony małym parkiem stanowił centralny obiekt zabudowań, usytuowanych po zachodniej stronie drogi wysadzonej lipami. Obok dworku zbudowano małą kuźnię. Przed kuźnią znajdowała się studnia pochodząca z XIX wieku. Konie trzymano w obszernej, murowanej stajni w pobliżu dworku i pałacu. W tym samym budynku mieściła się wozownia, a także na piętrze mieszkania dla kowala i mularza. Za stajnią i wozownią dworską rozlokowano w zwartym zespole jeszcze kilka drewnianych i murowanych

budynków gospodarskich takich jak spichlerze, stodoły, chlewnie i stajnie folwarczne. Służba dworska mieszkała w dwóch murowanych czworakach.

Studnia (ujęcie wody) została zbudowana w XX wieku w zespole dworsko-parkowym naprzeciwko pałacu, po przeciwnej stronie drogi. Położona jest przy bramie nad ciekim wodnym. Jest murowana z cegły, otynkowana i osadzona na fundamencie. Obramienia okien wykonane są z tynku. Otwory okienne są zamurowane. Wieżba dachowa ma konstrukcję krokwiową. Pokryta jest dachówką. Drzwi są jednoskrzydłowe, drewniane, pełne. Schody zewnętrzne są betonowe.

b) informacja o obiekcie

adres	ul. Sienkiewicza 4, 96-325 Radziejowice
działka ewidencyjna	239/6
właściciel	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
obecna funkcja obiektu	awaryjne ujęcie wody
rodzaj użytkowania	inne
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	XX wiek

c) fotografie

Fot.73-74. Studnia (ujęcie wody) w Radziejowicach

7.9. Plebania przy kościele św. Kazimierza w Radziejowicach

a) historia

Plebania przy kościele p.w. św. Kazimierza w Radziejowicach stanowiła część

gospodarstwa rolnego należącego do plebana. Została wzniesiona w 1822 r. w stylu klasycystycznym. Była remontowana w XIX i XX wieku. Budynek jest parterowy, murowany z cegły i otynkowany. Został usytuowany na planie prostokąta z ryzalitem od strony podwórza. Budynek plebanii pokryty jest dachem naczółkowym z małym gankiem w środkowej części elewacji frontowej z charakterystycznymi półkolistymi oknami w szczytach. Do plebanii przylegają fragmenty ogrodzenia murowanego, pokrytego dachówką, z drewnianymi, sztachetowymi bramkami.

b) informacja o obiekcie

adres	ul. Kubickiego 3, 96-325 Radziejowice
działka ewidencyjna	166/4
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka w Radziejowicach
obecna funkcja obiektu	plebania
rodzaj użytkowania	mieszkalne
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	1822 r.

c) fotografie

Fot.75-76. Budynek plebanii

Fot.77-78. Budynek plebanii

7.10. Chałupa drewniana przy ul. Chełmońskiego 2 w Radziejowicach

Chałupa była zbudowana w II połowie XIX wieku i usytuowana w centralnej części Radziejowic. Była to chałupa drewniana, parterowa, z więźbą krokwiową. Dach był kryty papą i strzechą. Chałupa była wzniesiona na planie prostokąta z kwadratową sienią od południa, przesuniętą nieco na zachód od osi poprzecznej domu, przedzielająca dwa prostokątne pomieszczenia.

Obiekt nie istnieje.

7.11. Budynek mieszkalny przy ul. Głównej 34 w Radziejowicach

Pierwotny budynek mieszkalny przy ul. Głównej 34 w Radziejowicach był to budynek zbudowany w II połowie XIX wieku, murowany z cegły, tynkowany na fundamentach z kamieni polnych odeskowanymi szczytami. Dach był kryty gontem. Dom był parterowy i wzniesiony na planie prostokąta z dwoma parami prostokątnych pomieszczeń, oddzielonych prostokątną sienią, przedzielonych klatką schodową.

Obiekt nie istnieje.

7.12. Kuźnia w zespole folwarcznym w Radziejowicach

a) historia

W zespole folwarcznym dworek modrzewiowy otoczony małym parkiem stanowił centralny obiekt zabudowań, usytuowanych po zachodniej stronie drogi wysadzonej lipami. Obok dworku zbudowano małą kuźnię. Przed kuźnią znajdowała się studnia pochodząca z XIX wieku.

Kuźnia została wybudowana w XVIII/XIX wieku w stylu klasycystycznym. Pierwotnie pełniła funkcję świetlicy dla rodzin miejscowych pracowników dworskich. W końcu XIX wieku została przebudowana na kuźnię, o czym świadczy poprzeczna ściana wydzielająca pomieszczenie z kominem. Po przejściu przez Ministerstwo Kultury i Sztuki po 1964 roku była użytkowana jako magazyn. Obecnie została przywrócona funkcja kulturalna.

Kuźnia jest murowana z cegły, otynkowana, posadowiona na fundamentach betonowych. Otwory okienne są różnej wielkości, dwuskrzydłowe, ościeżnicowe. Drzwi są współczesne, drewniane, dwuskrzydłowe. Budynek parterowy, niepodpiwniczony zbudowany jest na rzucie prostokąta, przewężonego w 2/3 budynku.

Obecnie kuźnia po rozbudowie zaadaptowana została na salę konferencyjną mogącą pomieścić 50 osób.

b) informacja o obiekcie

Adres	ul. Sienkiewicza 4, 96-325 Radziejowice
działka ewidencyjna	239/6
Właściciel	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
obecna funkcja obiektu	sala konferencyjna
rodzaj użytkowania	kultura
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry

datowanie	XVIII/XIX wiek
-----------	----------------

c) fotografie

Fot.79-80. Budynek kuźni w zespole folwarcznym w Radziejowicach

Fot.81-82. Budynek kuźni w zespole folwarcznym w Radziejowicach

7.13. Młyn w Słabomierzu

Młyn w Słabomierzu nr 1 zbudowany był na początku XX wieku. Był usytuowany ok. 200 m na południe od szosy Radziejowice – Żyrardów. Był drewniany. Dach był odeskowany i obity papą. Przybudówka, nadstawka i podjazd były także kryte papą. Budynek był parterowy z użytkowym poddaszem z przybudówką od północnej strony i podjazdem od strony południowej. Został wzniesiony na planie prostokąta z parą okrągłych słupów w centrum pomieszczenia.

Obiekt nie istnieje.

7.14. Chałupa i chlew nr 25 w Starych Budach Radziejowickich

Chałupa w zagrodzie nr 25 w Starych Budach Radziejowickich usytuowana była na wschodnim skraju drogi Radziejowice - Kuklówka z chlewem od południa i stodołą od południowego wschodu. Chałupa była drewniana i zbudowana ok. 1900 r. Chałupa była parterowa, z gankiem, wzniesiona na planie prostokąta z podłużną sienią wzdłuż osi poprzecznej domu, przedzielającej dwie pary prostokątnych pomieszczeń.

Chlew wzniesiony był na początku XX wieku. Był drewniany, parterowy, z dachem krytym strzechą, wzniesiony na planie prostokąta z wydzielonym pomieszczeniem wzdłuż skraju chlewu.

Obiekty nie istnieją.

7.15. Chlew w zagrodzie nr 20 w Starych Budach Radziejowickich

Chlew w zagrodzie nr 20 w Starych Budach Radziejowickich wzniesiony był na początku XX wieku. Był drewniany, parterowy, wzniesiony na planie prostokąta, przedzielony poprzecznymi ściankami. Pozostałość po obiekcie została ujęta na fotografii poniżej:

Fot.83-84. Pozostałość po chlewie z zagrodzie nr 20 w Starych Budach Radziejowickich

Obiekt nie istnieje.

7.16. Budynek mieszkalny nr 15 we wsi Tartak Brzózki

Pierwotny dom mieszkalny nr 15 we wsi Tartak Brzózki zbudowany był na przełomie XIX i XX wieku. Był murowany z cegły, częściowo tynkowany. Dach był odeskowany i kryty papą. Drzwi wejściowe do sieni były dwuskrzydłowe. Budynek był parterowy, okna były skrzynkowe, dwudzielone, dwupoziomowe. Zbudowany był na planie prostokąta z sienią przesuniętą na północ od osi poprzecznej budynku.

Pod obecnym adresem Tartak Brzózki ul. Wiejska 26 obiekt nie istnieje.

8. Inne obiekty uznane za zabytkowe w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziejowice

Uchwałą nr XLII/213/2006 Rady Gminy w Radziejowicach z dnia 14 września 2006 r. przyjęto Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziejowice, w którym uznano następujące obiekty uznano za zabytkowe (tab.3 str. 12):

Wieś	Obiekt	Opis	Uwagi
Adamów	Cmentarz	nie istnieje	
Adamów Parcel	Cmentarz	opisane w pkt. 4.16 raportu	
Budy Mszczonowskie	Kapliczka murowana	opisany w punkcie XX raportu	
	Dom z częścią gospodarczą nr 5, murowany		
	Dom nr 9 drewniany		
	Dom nr 13 drewniany	nie istnieje	
Chroboty	Kapliczka murowana		
Kamionka	Kapliczka murowana		
	Dom z oborą nr 10, drewniany		
	Dom nr 19 drewniany		

Wieś	Obiekt	Opis	Uwagi
Korytów	Kapliczka obok domu nr 106 murowana		ul. Główna 117
	Zagroda młynarska ul. Krótka 30		ul. Krótka 3
	- młyn		
	- stajnia	nie istnieje	
	- stodoła	nie istnieje	
	dom nr 35 drewniany		ul. Główna 52
	dom nr 38 murowany	nie istnieje	
	dom nr 50 murowany	nie istnieje	
Korytów A	dom nr 72 murowany		ul. Główna 92
	dom nr 136 murowany	nie istnieje	
	dom przy ul. Dębowej 6		

Wieś	Obiekt	Opis	Uwagi
Korytów A	dom przy ul. Dębowej 12		
Krze Duże	Kapliczka murowana w środku wsi		przy domu nr 50
	Kapliczka mur. przy drodze do W-wy		
	Dom nr 35 murowany		częściowo rozebrany
Kuklówka Radziejowicka	Kapliczka obok domu nr 41 drewniana		
	Dom nr 7 drewniany	nie istnieje	
	Dom nr 33 drewniany		ul. Szkolna 47
	Dom nr 37 drewniany	nie istnieje	
Kuklówka Zarieczna	Cmentarz		

Wieś	Obiekt	Opis	Uwagi
Nowe Budy	Dom nr 2 murowany		stara tabliczka
	Dom nr 12 murowany		dom nr 25
Pieńki Towarzystwo	Pałacyk murowany		ruina
Radziejowice	Kapliczka murowana		przebudowana
	Dom ul. Główna 24 murowany	nie istnieje	
	Dom ul. Główna 34 murowany	nie istnieje	
	Cmentarz	opisany w punkcie 4.3 raportu	
	Plebania	opisane w punkcie 7.9 raportu	
Ślabomierz	Kapliczka murowana obok domu nr 1		
	Kapliczka murowana		
	Dom nr 1 drewniany	nie istnieje	
	Dom nr 12 murowany	nie istnieje	
	Dom nr 17 drewniany	nie istnieje	
	Dom nr 20 drewniany	nie istnieje	
	Dom nr 30 drewniany	nie istnieje	
	Młyn drewniany	nie istnieje	

Wieś	Obiekt	Opis	Uwagi
	Budynek gospodarczy zagroda nr 4, murowany	nie istnieje	
Stare Budy Radziejowickie	Dom nr 5 drewniany		nr 4
	Obora w zagrodzie nr 17	nie istnieje	
	Dom nr 26 drewniany	nie istnieje	
	Zagroda nr 35 (dom drewniany i budynek gospodarczy murowany)		
Tartak Brzózki	Dom nr 12 murowany		ul. Wiejska 42
	Dom nr 15 murowany	opisany w pkt. 7.16 raportu	
Wręcza	Dom nr 4 murowany	-	gmina Mszczonów
	Dom nr 25 drewniany	-	gmina Mszczonów
	Obora w zagrodzie nr 14 murowana	-	gmina Mszczonów

9. Źródła danych

1. Barbasiewicz Maria: „Radziejowickie theatrum: dzieje rezydencji”, Radziejowice, 2007
2. Barbasiewicz Maria, Ewa Pustoła-Kozłowska: „Radziejowice: fakty i zagadki”, Warszawa, 1997,
3. Barbasiewicz Maria, Ewa Pustoła-Kozłowska: „Radziejowice”, Warszawa, 1997,
4. Decyzje o wpisie poszczególnych zabytków do rejestru zabytków
5. Dokumentacja fotograficzna wykonana w trakcie wizji lokalnych w okresie 27.03.-03.04.2008 r. przez zespół WGS84 Polska Sp. z o.o.
6. Ewidencja zabytków nieruchomych prowadzona przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie,
7. Gadomski Andrzej: „Radziejowice i okolice : przewodnik turystyczny”, Radziejowice, 1995,
8. Informacje i materiały Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków
9. Informacje z parafii w Radziejowicach,
10. Katalog zabytków sztuki w Polsce, red. naczelny Jerzy Z. Łoziński, t. 10. Województwo warszawskie, pod red. Izabelli Galickiej i Hanny Sygietyńskiej, z. 4, Powiat grodzisko-mazowiecki, Warszawa, 1967
11. Kosiorek Andrzej, Rożek Marian: „Upamiętnione miejsca walki w woj. skierniewickim 1939-1945”, Warszawa, 1981,
12. Ptaszyski Krzysztof: „Radziejowice oknem na świat”, Radziejowice, 2006
13. Rejestr zabytków województwa mazowieckiego
14. Rozporządzenie Ministra Kultury w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków z 14 maja 2004,Dz.U. z 2004 r. nr 124, poz. 1305,
15. Strona internetowa gminy <http://www.radziejowice.pl>
16. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 z późn. zm. Dz.U. z 2003, r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.